

בטיחות - חלק ממכלול השיקולים

הבטיחות במבצעים היא פרמטר חשוב שיש להתייחס אליו. ואולם, ככל גורם אחר היא אינה עומדת בפני עצמה אלא מהווה מרכיב במכלול השיקולים של המפקד. משום כך, רשאי המפקד ליטול סיכונים מחושבים גם בתחום הבטיחות, אם יגיע למסקנה כי הללו יתרמו להשגת המשימה

תגובה למאמר של סא"ל (מילי) ד"ר דותן דרוק, "הבטיחות במבצעים", גיליון 487, עמ' 40-45

ולכן מותר ואף חובה ליטול סיכונים בטיחותיים שאינם מותרים באימונים, אם אין דרך מבצעית לבטלם כליל בלי לפגוע מדי במשימה.

במבצע, בניגוד לאימון, המטרה העליונה היא ביצוע המשימה, ולא אפס נפגעי בטיחות לכוחותינו. יתר על כן, ייתכן שבמבצע ינקוט המפקד דרכי פעולה מסוכנות מבחינה בטיחותית, אם יגיע למסקנה כי הן יבטיחו את השגת המשימה ואת מספר הנפגעים המינימלי (המצטבר מכל הגורמים: פעילות אויב, בטיחות וכדומה). לדוגמה, המפקד עשוי לבחור נתיבי התקדמות קשים ומסוכנים אך נסתרים, או שבעת ההסתערות על היעד יחליט לחדול את האש המסייעת בשלב מאוחר החורג מתחום הבטיחות המומלץ, אף שהיא כבר מסכנת את הכוחות - אבל מפחיתה את האיום מהאויב ולכן את שיעור הנפגעים הכולל.

ניתוח דומה לזה ערך רמ"ח תו"ל לשעבר תא"ל (מיל) ד"ר מאיר פינקל, במאמרו "קל באימונים - קשה בקרב". פינקל ציטט מתפיסת הבטיחות של צבא ארצות-הברית: "יש לנתח את נקודות התורפה הבטיחותיות הנובעות מהקרקע ומכוחותינו יחד עם ניתוח האויב במסגרת התפיסה של ניהול סיכונים מבצע. למפקד הכוח אין זה משנה אם המשימה לא תבוצע בגלל התנגדות האויב, פגיעה עצמית בכוחותיו או ניתוח קרקע כושל שהביא את כוחותיו למרחב בלתי עביר".²

נפגע הוא נפגע הוא נפגע, ולכאורה לא חשוב ממה ולמה. בפועל, היפגעות בגלל אירוע בטיחות משאירה משקע פסיכולוגי מעיק, ולכן יש לה משקל עודף מסוים על-פני היפגעות מן האויב. בשל כך, בעת התלבטות בין חלופות מבצעיות שבהן מספר הנפגעים הכולל דומה, נעדיף לבחור בחלופה שבה מספר הנפגעים מאירועי בטיחות יהיה נמוך יותר. ואולם, אם החלופה שבה נלקחים סיכונים בטיחותיים גבוהים יחסית מקנה יתרון מבצעי מובהק, נעדיף אותה על אף החשש לנפגעים מאירועי בטיחות מבצעית.

סוגיית אש הסיוע מהווה הזדמנות נוחה להדגים את הצימוד הקיים לעיתים בין נפגעים מפעילות אויב ובין נפגעים מפעילות כוחותינו. עובדה זאת מחייבת אותנו לשקול שיקולים מערכתיים בעת קבלת החלטות מבצעיות בעלות השלכות בטיחותיות, ובפרט לא לנתק את הבטיחות מפעילות אויב.

הגרף הבא מציג ניתוח סיכונים/נפגעים לכוחותינו במשימת כיבוש יעד, משלב של תנועה אל היעד עד היאחזות בפאתי היעד. בכל טווח מן היעד מוצגים הסיכונים לכוחותינו בשני מתארים:

המתאר הראשון: הסתערות על היעד ללא אש סיוע. הסיכון לכוחותינו במצב זה הוא מאש אויב שאינו מופרע במיוחד, לכן האש שלו מדויקת ויעילה. הסיכון לכוחותינו מאש האויב מוצג

המאמר של ד"ר דרוק מעלה לסדר היום את הדיון בנושא הבטיחות במבצעים. לטענת המחבר, העיסוק ב"בטיחות כוחותינו" בצה"ל קיים כמעט רק באימונים ובשגרה. בלחימה הוא כמעט לא בא לידי ביטוי בלוחמת היבשה, אלא כפעולה "על הדרך", ובשל כך אנו חווים נפגעים מיותרים כתוצאה מפעילות (או מחדל) כוחותינו. דרוק קורא לשלב את מרכיב "ביטחון כוחותינו" בתכנון ובניהול מבצעים.

אנו שותפים לטענות הערכיות של דרוק ולהמלצה לעיל, אלא שלדעתנו הכותב הקצין את המהות ואת המשמעות של הבטיחות המבצעית בתכנון וביצוע מבצעים.

לטענתנו, הבעיה היסודית של המאמר נובעת מן ההנחה המרכזית שבבסיסו, החוזרת כמה פעמים: "הבטיחות מהווה את אחד המרכיבים בניהול הסיכונים בתכנון ובניהול מבצעים... שעניינם בטיחות כוחותינו מפני איום של פגיעה באנשים, באמצעי לחימה או בסביבה, שאינו קשור באופן ישיר לפעילות האויב".¹

ניתוק הבטיחות מפעילות האויב מתאים לשגרת האימונים (שם ממילא אין אויב), אך בשום אופן לא לפעילות מבצעית. ניתוק מלאכותי זה מביא את דרוק לטעון כי גורמי אירועי הבטיחות במבצעים הם בלתי-ם: מקריות, תקלות, טעויות, רשלנות, חוסר מקצועיות. אנו טוענים כי הסיכונים הבטיחותיים והשיקולים לניהולם במבצעים אינם בלתי-ם (על כל פנים, חלקם), אלא מהווים מרכיב מהותי במקצוע הצבאי. הם מובנים בתכנון המבצעי כסיכונים מחושבים שלוקח המפקד בניתוח מערכת של המשימה לצד גורמי יסוד אחרים כקרקע וכאויב.

זכור לנו דיון מכוון שהתקיים טרם יציאתנו מלבנון, ונסב על אודות הפעלת צוותי קרב משולבים של שריון וחי"ר ברצועת הביטחון, במארכים ליליים שנועדו לסכל ניסיונות חדירה של מחבלים. הכוחות פרסו בעמדות חודרות והטנקים היו ערוכים לזהות את המטרות ולהשמיד אותן, בעוד החי"ר פורס בקרבתם ומגן עליהם מפני היתקלויות מטווח קרוב.

אנשי הבטיחות טענו כי טכניקה זאת אינה בטיחותית, מאחר שתנועת הטנק (בלילה) והירי שלו מסכנים את החי"ר שבסביבתו באופן שחורג מהמגבלות שקבעו הנחיות הבטיחות (שנקבעו כמובן לאימונים), ולכן המליצו על הרחקת לוחמי החי"ר מן העמדה.

אנשי השריון טענו שכך לא ניתן לבצע את המשימה ושיציאה למארכ בתנאים שהגדירו אנשי הבטיחות (הפרדה ניכרת בין הכוחות) עלולה להיות מסוכנת יותר, מאחר שעלול להתפתח ירי דו-צדדי בין הכוחות ובעקבות זאת רמת ההגנה של הטנק תיפגע. מפקד הדיון סיכם בקביעה שמדובר בפעילות מבצעית חיונית,

אליים (מילי) מרק בויאר, מפקד בכיר במערך האש היבשתית, מנהל פרויקטים במנהלת הגנה אקטיבית באלביט - חטיבת יבשה ותעש

סא"ל (מילי) צחי אלטמן, חוקר ביצועים, מנהל קבוצת מחקר באלביט - חטיבת יבשה ותעש

- הסיכון מאש האויב גבוה בטווחים קצרים ויורד אף הוא עם המרחק, אבל בקצב איטי יותר, מאחר שאש האויב מכוונת אל כוחותינו במקום שבו הם נמצאים (ועוקבת אחריהם עם התקרבותם ליעד).
- הסתערות על היעד בנוכחות סיוע אש מקטינה את הסיכון הכולל לכוחותינו, אף שמרכיב ההיפגעות מאש כוחותינו אינו זניח.
- טווח "חדל אש" תלוי בהערכת המצב של המפקד בנוגע לסיכון המשולב מאש אויב מדוכא עם אש הסיוע (קו שחור מקווקו). זאת לעומת הסיכון מן החלופה של הפסקת אש הסיוע שתאפשר לאויב תוך זמן קצר להפעיל את האמל"ח שלו ביעילות גבוהה יותר (מעבר מקו מקווקו אדום לקו רציף אדום). הגרף מראה כי הסיכון המשולב מאש אויב מדוכא ומאש הסיוע נמוך מן הסיכון מאש אויב לא מופרע עד קרוב ליעד ומסייע להבין את ההיגיון המבצעי לחדול את האש במרחקים קטנים בהרבה מן הנהוג באימונים (כ-300 מטר, במקום כ-500 מטר ומעלה). ייתכן שבתנאים מבצעיים מסוימים יחליט המפקד בזמן אמת להתקרב אל היעד בחסות אש סיוע, למרחקים קצרים יותר ממרחק הבטיחות המבצעי המומלץ. ואולם כמעט תמיד יש לחדול את אש הסיוע על היעד לפני ההסתערות הסופית ותפיסת פאתי היעד.

דוגמה להתלבטות מבצעית מן הסוג הזה הייתה במבצע "מרכבות האלים" בלבנון, ב-14 במאי 1997. כוח סיירת צנחנים נתקל במארב בטווח קצר, פחות ממאה מטר. רוב המפקדים נפגעו, והכוח לא יכול היה להיחלץ עצמאית. מרחק הפרדה כה קטן בין כוחותינו ובין האויב אינו מאפשר בדרך כלל מתן סיוע ארטילרי, אולם נוכח המצב הוחלט בחטיבת הצנחנים וביק"ל (יחידת קישור ללבנון), בשיתוף הסוללה הארטילרית והקש"א, לקחת סיכון ולסייע. כדי למנוע ככל הניתן את סיכון הכוח בוצע טיווח בטכניקת זחילה ותיקוני אש של הקש"א, ולאחר מכן ירי מדויק לתכלית מהקנה המטווח עצמו, שאפשר את חילוץ הכוח ללא נפגעים נוספים.

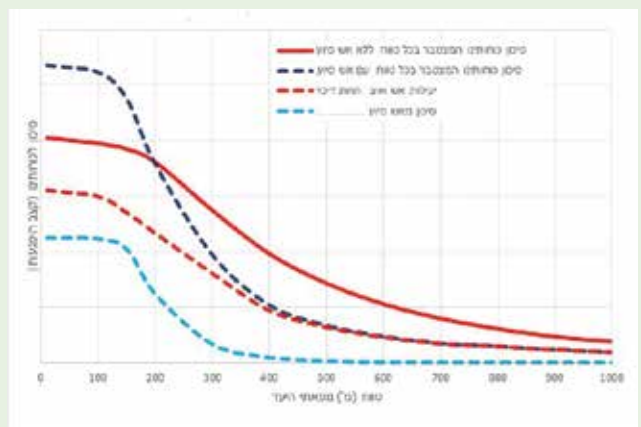
בסיכום המאמר ממליץ דרוק להפוך את היחס הקיים בצה"ל בנושאי הבטיחות בין שגרה ובין מבצעים (כיום האימונים מובילים), ולגזור את ההתייחסות לבטיחות בשגרה מעקרונות הבטיחות במבצעים. אנו חושבים כי הדבר נכון, ויש ליישם את עקרונותיו ככל האפשר, כדי שלא יהיה משהו שעושים בלחימה ולא עושים אותו גם באימונים. מידת הסיכון קטנה - אך לא עצם לקיחתו. עם זאת, קיים הבדל ערכי בהיבט הבטיחות בין אימונים ובין מבצעים. באימונים יש ערך עליון לבטיחות, ובמבצעים יש ערך עליון למשימה.

לסיכום, הבטיחות במבצעים היא פרמטר חשוב שיש להתייחס אליו. ואולם, ככל גורם אחר (אויב, קרקע, ועוד) היא אינה עומדת בפני עצמה אלא מהווה מרכיב במכלול השיקולים של המפקד, הן בתכנון המבצע והן בניהולו, לנוכח המשימה המבצעית. משום כך, רשאי המפקד ליטול סיכונים מחושבים גם בתחום הבטיחות, אם יגיע למסקנה כי הללו יתרמו להשגת המשימה ולהקטנת מספר הנפגעים הכולל. הסיכון הבטיחותי אינו בהכרח איום על המשימה, אלא יכול להיות (כסיכון מחושב) מנוף להשגתה. **ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.**

כקו אדום רציף.

המתאר השני: הסתערות בחסות סיוע קרוב של אש כוחותינו. הסיכון לכוחותינו משולב: הן מאש אויב "מדוכא" בשל אש הסיוע (ולכן יעילות האש שלו נמוכה) והן מאש כוחותינו המונחתת על היעד, ובטווח קרוב עשויה לסכן את כוחותינו. העקומות המשויכות למתאר זה מקווקות: סיכון כוחותינו מאש האויב מוצג כקו אדום מקווקו; סיכון כוחותינו מאש הסיוע מוצג כקו תכלת מקווקו; הסיכון המשולב מוצג כקו שחור מקווקו. תוצרי הגרף הם איכותניים (אין סקלה כמותית לשיעור הנפגעים), אולם הם נשענים על ידע חק"בי (ידע הנסמך על חקר ביצועים) לגבי יעילות ירי עקיף וישיר בתלות בגורמים משפיעים כטווח, דיוק ומיגון, ועל הערכת אפקט הדיכוי המושרה על האויב באמצעות אש סיוע ומקשה עליו להפעיל אש ישירה יעילה נגד כוחותינו.

הסיכון לכוחותינו בתמרון לעבר יעד אויב המיועד לכיבוש, עם ובלי אש סיוע

ניתן להתרשם מן התופעות הבאות:

- הסיכונים מכל סוגי האש גדלים עם ההתקרבות ליעד.
- הסיכון מאש הסיוע נמוך מאוד כאשר כוחותינו רחוקים מאות מטרים מן היעד, ועולה ככל שהם מתקרבים וכל עוד אש הסיוע מונחתת עליו.

